

Séta Rákospalota múltjában

Az Életképek múltkori számában, a Civis-kör nevében június 3-án este fél hatra meghirdettük a rákospalotai sétát. Juhász Sándort, az Iparszövetség alelnökét, a Civis-kör tagját kértük fel a séta vezetésére, aki tőzsgyökeres palotai lakosként és szűkebb pátriánk iránt felelősséget érző emberként mindent tud a környék múltjáról. Báthory Bélától (szintén Civis-tag és született palotai) is értékes kiegészítéseket hallhattunk.

Szép számmal gyűltek össze az érdeklődő lakosok, 34-en vettünk részt a sétán, melynek célja a figyelemfelkeltés, régi épületeink veszélyeztetett állapota miatti aggodalom.

A Novák piacnál kezdtük az ismerkedést a hajdani falu múltjával.

Megtudtuk, hogy ott járt valamikor az 55-ös villamos a mostani Újpest és Palota között, (Nyugati-Váci út-Rákospalota) a fából készült híd alatt álltak a fuvarosok: Hári, Pusztai, Ciráki, Imre István, Malaky. 60-70 mázsát lehetett fölpakolni a kocsikra, útközben kocsmák sorakoztak, ha a kocsis felöntött a garatra, felrakták a kocsijára, és a ló magától is hazatalált... A villamosvégállomás a Kossuth utcában volt, akkor Horthy Miklós útnak hívták.

1866-ban a Kálvin tér és Újpest között lovasút épült. Ha a híd tetején találkozott a két villamos, az egyiknek vissza kellett tolatni, ami nem volt kis feladat, mert csak egy vágány volt. Ugyanis a híd közepén volt egy forgalomirányító, aki eldöntötte, melyik villamos jöhet föl előbb, de amikor elszunyókált, mindkét villamos nekiindult.

1938-ig a mai Újpest-Központ helyén nem keresztezte egymást az 55-ös villamos és a BURV vasút, hanem elkanyarodtak: a Váci út felől érkező vonal az István útra, és a Görgey utcán keresztül jutott el Rákospalotára (a mai 12-es vonalán), míg a Béke út felől ráfordultak az Árpád útra, és azon keresztül értek a végállomásra.

1970-ben bontották le a régi felüljárót.

Ma újra a Városháza előtt áll a turulmadaras első világháborús emlékmű, melyet 1933-ban állítottak fel. Pataky Béla, volt tanácselnök az 1970-es években elvitette az emlékművet, ugyanis az új híd átadásakor Kádár János gyalog kelt át rajta, és a tanácselnök nem akarta, hogy szembetalálja magát a magyarok ősi jelképével, amit csak 1998-ban állítottak vissza a helyére.

A turulmadár az Emese álma mondájában Álmos fejedelem születését meséli el, így az Árpád-házi fejedelmek és királyaink isteni eredetére utal. A magyar nemzeti összetartozás jelképe.

Az emlékmű Zsákodi Csiszér János, Rodin, majd Zala György tanítványának alkotása. Az emlékművet a Közvágóhíd-térre, a bronz turulszobrot Súlysápra vitték.

1988-ban az Ipartestület vetette föl a rekonstrukciót, később pénzt is gyűjtött az emlékmű felállítására, de ez akkor megghiúsult, csak tíz év múlva készült el a helyreállítás.

1896-ban indult a BURV vasút (Budapest-Újpest-Rákospalotai Villamos Közúti Vasút Rt.).

1911-től járt a HÉV a Beller Imre út-Szentkorona útján át Szentmihályra. A katolikus nagytemplom mellett volt a végállomása.

A Vác-Budapest közötti vasútvonal 1846-ban épült ki, július 15-én indult a rendszeres járat. Ez a rész erdő volt, sokan jártak ki Pestről, aztán kezdték el ideépíteni a nyaralókat. A vasút mentén kb. 300 méterre kezdődik és a Pozsonyi útig tart, aztán folytatódik a Platán utca környékén, majdnem a Rákos patakig. Az 1880-as évekig az egész terület erdő volt. A régi térképeken még látszik, a Rákospalotai múzeum is őriz ilyen múlt századi térképeket. A palotai erdő azóta megszűnt. Juhász Sándor családja több, mint négyszáz éve él itt, szájáról szájról hagyományozódtak a régi történetek.

A Városházával szemben, (ami eredetileg Vigadónak épült) a mai Kisgazdapárt épülete előtt volt egy benzinkút, ahol még kézipumpával szivattyúzták a benzint egy mérőüvegbe.

1948-ban bontották el a temetőt a Régi Fóti út-Szentmihályi út sarkán, és a kis zsidó temetőt is, mely a romosan is gyönyörű historizáló zsinagóga közelében volt, mely ma a Széchenyi könyvtár térképre Restaurátor-műhelyét rejti.

A temető helyén épült a Penny és a benzinkút Hajdú László polgármester idejében, kegyeleti és műemléki törvényeket, a lakosság szempontjait és érdekeit semmibe véve, a tiltakozó környékbeliek kétezer aláírása

ellenére. Ezzel elvették a lehetőséget az 1964 óta érvényben levő építési terv megvalósításától, amely szerint ott lett volna a kerület főtere, az öt műemlék templom által határolt területen, az elhagyatott REAC sportpálya és a tönkrement kiszolgáló épületeinek helyén.

1846-ban építették ki a vasútállomást.

Az utóbbi tíz évben több dolog is történt, ami csökkentheti Rákospalota területét. A nullás nyomvonalát úgy építették meg, hogy 70-80 hektárt kizártak. A határutat is beljebb hozták 50-60 méterrel. Logikus igény, hogy főútvonalak határolják a kerületet, de így több tíz hektárral csökkenhet a területünk. Az akkori palotai önkormányzat, Hajdu László polgármester egyeztetett a főtí TSZ-szel, nekik fontos volt, hogy ott menjen a nullás út, Duakeszivel is egyeztettek, csak Rákospalotával nem, így a számunkra legelőnytelenebb változatot fogadták el. Palota határa a Vécsey úttól (ma Újpest) a Blaha Lujza útig terjedt.

A vasúti sínek mentén a Sín utcán sétálunk végig. Ezek a gyönyörű villák úri nyaralók voltak és mind a vasútra épültek, Pestről jártak ki a nyaralók pihenni a jó levegőre, az erdős területre. (most érdemes lenne megmérni a légszennyezést...)

Az Állomással szemben volt a Brunovszky vendéglő hatalmas bálteremmel, nagy söntéssel, kedélyes kerthelyiséggel. Akkoriban az emberek társadalmi életet éltek a vendéglőkben, nem az ivászat volt a fő szempont, ott tartották a baráti összejöveteleket, beültek egy kis beszélgetésre, megtárgyalták a környék, és az ország problémáit, kicserélték a híreket. Az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején általános volt ez az életforma, egy háztömbben három-négy kocsmá is volt.

A palotaiak szőlőtermesztéssel is foglalkoztak, a Páskom-dűlő nevét ma is örzi Újpalotán a Páskomliget utca, de Mogyoródon is voltak szőlők, oda is jártak szüretelni.

A páskom hasonló kisparaszti mértékegység, mint a juss, ami ezer négyszögöl nagyságú szántót jelentett, betelepítve szőlővel. Pascum(lat.): legelő, pást, mező.

A Sín utca 24 Rákospalota feltehetőleg legrégebbi épülete. Jelenleg több család lakja, nagyon elhanyagolt állapotban van, nemrég ki is égett az egyik lakás. A régi alsó ablakok le vannak cserélve, már nincsenek meg a stukkók, faragványok, nem lehet tudni, milyen lehetett annak idején, fénykorában. Belül szép kő csigalépcső vezet fel az emeletre, kovácsoltvas korláttal. Tágas udvara van. 1960 körül renoválták, akkor verték le a stukkókat is.

Egyes leírások szerint a Dózsa-féle parasztfelkelés alatt már állt, később megrongálódott. Valószínűleg a terület földesurai használhatták, innen ered a Palota elnevezés. Az ellenreformáció idején itt volt a református imaház. Feldmayer Ágostonné is itt lakott, akinek ponyvagyára volt, második férje után Beniczky-villának is nevezték. Itt alakult meg a Leánynevelő Intézet,

Helle Antalé volt a mostani Leánynevelőben a püspöki villa, ami 1894-ben épült, ezt cserélte el a Sín utcai házra. A püspöki villa ma is megvan, gondnoki lakás van benne. A Leánynevelő területén volt a Soma villa is, ami utána Horváth Mihály tulajdonába került, aki püspök és híres történetíró is volt. A kápolnát 1900-ban építették négy felekezetnek. Katolikus, két protestáns, és zsidó közösségek használták.

A sín utcai ház sorsa aggasztó. Minél előbb el kellene dönteni, mi legyen vele. Ki kellene költöztetni a lakókat csereklakásba, rendbehozni, amennyire lehet, az eredeti állapotát rekonstruálva, és valami közösségi célra használni.

A vakolat leverésekor is értékes információk derülhetnek ki a régi nyílászárókról, átépítésekről, a középkori kövek másodlagos felhasználásáról.

A 15-ös számú házról azt kell tudni, hogy pár hónapig itt lakott Bartók Béla, ezért Bartók-háznak nevezik. Emléktábla is van rajta. A 17-es épület 1860-as években épült. A 18-as számú ház Helle Antal kötélgyáros nyaralója volt. A 12-esben Csengey Miklós kúriai bírósági lakott. Nem ártana ezeket a fogalmakat újra megtanulni. A szomszédban lakott Haydn, bécsi klasszicista zeneszerző rokona, Betti is. A 10-es házban laktak Kmettyék.

A Batthyány utcában van Kocsis András szobrász műterme. A szobrász lánya (ő lakik a házban) szívélyesen beinvitált és megnézhattuk a köztéri szobrok gipsz másolatait. Ezek többek közt: Ady, Móricz, Mikszáth, Petőfi, Vízhordó lány, Halászó házaspár.

A hangulatos kert művészi érzékkel van kialakítva, jólesett megpihenni a séta közben.

A műterem melletti házban Turay Ida színésznő lakott.

Palotán sok kovács volt. A régi mesteremberek igényesek voltak a munkájukra. A bádigosok olyan helyre is díszített, pl. szőlőfürtös csatornavéget tettek, amit soha senki nem lát. Belső igényük volt a minőségi munka.

Palotán nagyon általános volt az asztalos mesterség. Szinte minden második házban asztalos lakott. Sajnos az eredeti ablakokat, amik illettek az épület arányaihoz, formarendszeréhez, sok helyen kicserélték modern, műanyag nyílászárókra... Ha az önkormányzat szert tudna tenni valami rekonstrukciós pályázati pénzre, támogatni kellene az eredeti ablakok, ajtók visszaállítását.

Több településen megoldották és egységesebbé, hitelesebbé váltak az utcásorok.

Perczel István esperes háza a Pozsonyi úton van. Perczelné megkérte id. Benkő István református esperest, hogy tervezze meg a telkükre a nyaralójukat. Ennek a fizetsége volt a szomszéd telek, így itt épült fel Benkőék villája is.

A Sződliget utca 6-ban van Kóros patikus háza. A 9-es számú épület 1900 körül épült és közfürdőként működött. A lakosság legnagyobb részének nem volt fürdőszobája, idejártak tisztálkodni. Itt láthattuk a beszorított orvosi rendelőt, és a régi Erzsébet utcai iskolát a névadó Károly Róbert emléktáblájával. Ez is az 1900-as évek elején épült, de nagyon lepusztult állapotban van.

A forgalmas Sződliget utcán (régén Erzsébet utca volt) újabb meghívást kapott a csoport, ezúttal Szakály Miklós fafaragó műhelyébe, mely egy rég letűnt világ hangulatát idézte. Köszönjük a szíves meghívásokat, Báthory Béla értékes hozzászólásait, a csoporttagok kérdéseit, kiegészítéseit, de mindenek előtt hálásan köszönjük Juhász Sándornak az érdekesítő történeteket, az alapos felkészülést, hogy segítségével visszailleszhattunk Rákospalota több száz évet felölelő múltjába, hogy a múlt megismerésén alapuljon a jövő tervezése, tudjuk, milyen épületekre kell fokozottan odafigyelnünk, hogy el ne tűnjenek a történelem súlyosztóiban, hanem hirdessék a település régi fényét, öntudatra ébresszék a mai lakosságot, hogy elődeink kezemunkájának megőrzése a mi feladatunk.

A következő sétát a Leánynevelőbe tervezzük, mely a Pozsonyi út és a Sződliget utca találkozásánál van, a Pozsonyi út 36-ban. Megközelíthető a 12-es villamossal. Az épülettel szemben levő térségen találkozunk július 8-án du. negyed hatkor. Pont fél hatkor engednek be, mivel ez büntetés-végrehajtási intézet, kérjük a pontos megjelenést.

A Civis-kör nevében: B.Tóth Klára

2011 június 11